

se zdi, že po svojem bistvu usmerjena izrazito praktično. Sokrat je Vidoviću ideal tako po svojem etičnem nauku kakor po vsem načinu in metodi svojega vpliva. Tu v zvezi je zlasti zanimivo vprašanje razmerja Sokrata do Kristusa. Vidović navaja na str. 120 Funk-Brentanove besede: »Ako moderna civilizacija ima Krista da zahvali na svojem verovanju; to ona u prvom redu Sokratu duguje zahvalnost za svekoliko svoje znanje; on mu je prvi predvidio prav i naznačio stalan put.« A tudi drugače je Vidović poln superlativov v hvalospevih na Sokrata, da človek nehote pomisli na Kristusa. Že na prvi pogled ima Sokrat s Kristusom marsikaj skupnega, a v marsičem se tudi značilno razlikujeta. Niti Sokrat niti Kristus nista zapustila človeštvu ničesar zapisanega in sta ohranila kljub temu oba čudovit vpliv ne le na sodobnike, ampak tudi na duha človeštva za vse čase. Za oba je tudi značilno, da sta bila obsojena na smrt od svojih sodobnikov. Vendar pa je razlika med obema velika in prav je, da smo si o njej na jasnem. Če točneje pogledamo, vidimo, da je bil in moral biti Sokrat kot propovednik etike v človeštvu v najožjem stiku s človekom iz družbe, na katerega je vplival s čutili in umskimi dokazili. Saj je pa tudi etičnost človeku mnogo bližja od n. pr. religioznosti in zato je treba v etičnem pokretu časovno bližjih stikov tudi s povprečnim človekom. Odtod razumemo, da je bila Sokratova pedagoška metoda vse drugačna od Kristusove. Dočim je Sokrat vplival neposredno na razum in skušal v njem najti žive poti do resnice in etične kreposti, je pa Kristus bolj vplival s svojo bližino, s svojim božanskim duhom in zavijal največje, religiozne resnice v prilike. Pri Sokratu je zato značilna večja časovna bližina in vez do grškega naroda. Danes vidimo, da Sokrat ni prišel, da reši grški narod propada, temveč, da se ob takih zgodovinskih trenutkih kultur pojavijo geniji, ki postanejo vodniki vsemu človeštvu za tisočletja naprej. Kristus je mnogo manj časovno in krajevno vezan. Z mistično, nadnaravno silo je prišel v dotik s človekom in občeval in govoril z njim kot s človekom vobče. Sokratovi etiki, dasi naravni in evolucionarno v njem kot velikem človeškem glasniku zrastle, je bilo še treba tiste metafizične sile, ki vsako resnično in trajno etiko šele omogoča in ji daje smisel.

To pa je religija, ki brez nje etika stoji in pade, ki pa jo je Sokrat šele bolj ali manj razločno slutil in nikakor še ne s popolno jasnostjo zagledal. Treba je bilo, da je prišel med ljudi Kristus.

Zato ni čuda, če se nam zdi zdaj anahronistično sokratsko enostranski tudi Vidović v vseh svojih izvajanjih. A to moremo spraviti v sklad s prej razpredenim aspektom na duhovno rast človeštva. Za izčiščenim gospodarskim, zgolj še materialnim, poganskim človekom prihaja in bo prihajal do besede etični, Sokratov človek. Kakor pa je pred-sokratski sofist prezrl etiko, tako bo ta etični človek prezrl še religijo. A to samo v svojem prvem stadiju, pozneje jo bô zahteval kot nujnost in tako bo s tega višjega stadija, prehajajočega neposredno v religioznost, treba menda tudi ta nauk izkustva popraviti in dopolniti. Saj se že danes ob pogledu na sodobno kulturno krizo nekateri izražajo, da je treba iskati njenih vzrokov v eminentno duhovni desorientaciji, čeprav je ta ugotovitev veljavna tudi za nazaj in tudi n. pr. za dobo pred Sokratom. Torej je še pred vsem duša naroda in neposredno človeštva zavisna prav od teh duhovno-religioznih zakonov.

V splošnem je ta hrvatska poljudna zgodovina filozofije, kakor jo podaja v javnost Vidović, res popularizatorna in povsem etično usmerjena. Zato vsebuje tudi reke in misli, ki jih uporablja pisec kot konkretno zanimive rekvizite brez navedbe mest in znastvene oslombe.

Ethin Boje

Willibrord Verkade: Der Antrieb ins Vollkommene. Erinnerungen eines Malermönches. Herder & Co, Freiburg i. Br., 1931.

L. 1920 je izšla prva izdaja spominov beuronskega benediktinskega patra W. Verkadeja, ki je doživela ogromen uspeh in l. 1930 svojo drugo izdajo. Ta temperamentno napisana knjiga nam je predstavila njegovo mladost do prestopa v katoličanstvo (1892) in do njegove odločitve, da stopi v benediktinski samostan v Beuronu.

Nad 30 let je preteklo od tega njegovega koraka, kakor sam pravi v uvodu k svoji novi knjigi, iz petindvajsetletnega mladeniča je postal med tem častitljiv star menih, ki se trezno in kritično ozira na svoje bogato življenje in duševni razvoj. V tem času zori od

mladeniške vihravosti preko moške zrelosti k popolnosti kot duhovnik in menih ter kot človek in slikar. Oboje se v novi knjigi, ki ji je dal naslov »Der Weg ins Vollkommene«, živahno in zanimivo prepleta. Verkade si je pridobil redko življensko zrelost in modrost, zato je neizmerno blagodejno, ko govori on, umirjen in izčiščen, o svojih prijateljih in znancih in jih predstavlja in presoja z redkim razumevanjem, prizanesljivostjo in najglobljim poznanjem človeške narave. Prva leta po vojni je Verkade priobčil v Hochlandu članek o svojem rajnkem mladostnem prijatelju in sobojevniku za cilje novega slikarstva, P. Gauguinu. Tam sem spoznal to dragoceno lastnost Verkadeja kot človeka. Vse je bilo samo razumevanje, nikjer sledu kakega obsojanja in mislil sem si, da mora Verkade biti res čist in globok človek. Njegovo sedanje delo ima v polni meri vse te njegove vrline. Vsa pozornost te knjige je osredotočena na njegovo rast kot menih in kot umetnik in na vzporedne usode njegovih prijateljev. Zato je tudi večji del njenega obsega posvečen rasti, ki sega noter v dobo vojne, zadnje desetletje, desetletje zrelega človeka, pa je obdelano bolj površno in kratko.

Vzporedno s tem, da se Verkade v samostanu pribori do svojega življenskega ideala in z ljubeznijo opisuje svoj samostanski in notranji razvoj, pomenja vstop v samostan v Beuronu tudi novo pot za njegovo umetnost. Z ljubeznijo se oklene načel monumentalne cerkvene umetnosti, kakor jih je zasnoval utemeljitelj beuronske šole cerkvene umetnosti, p. Deziderij Lenz. Lenz je moral biti vsekakor velika osebnost, ki je z zmagovito silo vplivala na soljudi. Tako tudi na mladega oblata Verkadeja, ki se je z vso dušo, kakor sam pravi, oklenil nauka »o merah in delitvah«. Vendar pa je Verkade preveč elementaren človek, da bi ga ta asketska umetnostna oblika vsestransko zadovoljila. Večkrat se v njem zbudi stari človek, ki ga žene k naravi, proč od abstrahiranih mer, ga moti v njegovem idealu beuronskega umetnika in naredi končno iz njega poleg p. Deziderija eno najizrazitejših osebnosti beuronske umetnosti. Že l. 1895—1897 je nastopil svojo novo umetniško kariero kot sotrudnik p. Deziderija pri slikanju cerkve benediktink pri Sv. Gabrijelu v Pragi. Okrog njegovih prvih usod v samostanskem življenju

se začno plesti one njegovih prijateljev, ki jih deloma poznamo iz njegove prve knjige. Tako ga v Beuronu obišče znani pisatelj Johannes Jørgensen, ki takrat išče pot k resnici in jo doseže l. 1896, ko se spreobrne h katolicizmu. Verkade in njegov prijatelj, slikar Mogens Ballin, ki je sam tudi konvertit, mu olajšujeta to pot.

Na prehodu v novo stoletje slika v Beuronu v cerkvi in kapeli Matere božje, zanima se teoretično za tehniko in stilske podlage svoje umetnosti, študira za to Cennina Cenninija in G. Semperja »Stil«. V stalnem stiku je s Sérusierjem v Parizu, ki ga obišče v Beuronu, spozna tam Lenzova načela in jih propagira v Parizu. Ranson, Maurice Denis, Pissarro i. dr. se zanimajo zanje, največ pa se bori z novim idealom Sérusier sam, čigar narava temu idealu ne ustreza. Z velikim poznanjem človeškega bistva pripominja o njem (str. 78): »Žal je naredil napako, kakor tako mnogi, da je smatral objektivno popolno brez ozira na drugo za boljše, kar pa za posameznika ni vedno.« Dragocene v ti knjigi so strani 67—79, ko se peča z bistvom liturgičnega sloga, čigar »kaj« pojasni s citati iz R. Guardinija, o njegovem »kako« pa razpravlja samostojno. Rezultat je strnjen na str. 74 in 79. Kot pogoji za dosego sloga v ožjem smislu so mu: Globoko spoštovanje do božanstva samega na sebi in v stvarstvu. Intuitivna ustvarjajoča sila. Zmisel za slog: zmisel za potrebno in splošno. Duhovna tehnika ustvarjanja (estetska geometrija). Izvežbana roka. Posebno pa neskončna sreča, srečati božanstvo v lepi, dà, nebeški človeški postavi.

Verkade je postal med tem duhovnik. L. 1903 odide v Monte Cassino, kjer je s p. Deziderijem sodeloval pri mozaičnem okrasu kriptе. Tu ga premaga lepa narava in zelo mnogo slika zunaj, kar ga ovira pri monumentalnem ustvarjanju. L. 1904 ga v Monte Cassinu obiščeta prijatelja Sérusier in Maurice Denis. Ker je zbolel, preživi lepe dni počitka in okrevanja pri božji poti na Monte Vergine. Na potu v Beuron nazaj se seznani s poznejšim konvertitom G. Papinijem in slikarjem G. Prezzolinijem. L. 1905 ga pripelje prvič na Dunaj, kjer sodelujejo beuronci na veliki razstavi cerkvene umetnosti v Secesiji, ki jo je aranžiral Jože Plečnik. Ž njim naveže tesno prijateljstvo, ki mu posveti na str. 137, 255 sl. in 283 sl. tople prijateljske

spomine. Richard Kralik, Andri in drugi se tu srečajo z njegovo potjo. L. 1906 slika cerkev v Aichhaldenu, kjer ga obišče J. Jörgensen. Še isto leto odide po nalogu predstojnika v München, da se izpopolni v slikarstvu. Ta čas smatra bolj za neko motnjo v svojem razvoju. Tu postane prijatelj ruskega slikarja Aleksjeja Javlenskega, se navdušuje za Maréesa, ki mu posveti globoko zasnovane strani, ter Maier-Graefeja, katerega korigira glede smrti nesrečnega van Gogha. Smrt očeta ga vede domov na Holandsko, od tam pa obišče l. 1907 Paris in svoje prijatelje »nabije«, zlasti pa M. Denisa. Z globokim spoštovanjem govori o umetnosti Puvis de Chavannesa, o katerem pravi, da ga je gnal »der Antrieb ins Vollkommenek«.

Na razstavi beuronske umetnosti v Aachen spozna drugega vodilnega arhitekta sodobnosti, Petra Behrensa. Vmes potoži o preobilici »slikarjev«, ki je značilna za naše neurejene razmere. L. 1908 poslika hišno kapelo samostanskega zavoda v Heiligenbronn. Nato ga pa predstojniki pošljejo l. 1909—1912 v Palestino. Kjer Verkade sporoča svoje vtise o potu, o ljudstvih in zemlji, je izredno duhovit in mikaven. To velja o njegovih označbah bistva Angležev, Francozov, Nizozemcev, Nemcev in Italijanov. To velja posebno tudi za njegove palestinske in poznejše dunajske vtise. V Jeruzalemu ga doseže Plečnikovo pismo, ki ga vabi, naj za kapelo, ki jo je daroval karmeličanski cerkvi v Döblingu na Dunaju tovarnar Zacherl, naredi kartone za slikana okna. Tu posveti prijatelju Plečniku majhen ekskurz, kjer z bistrim poznanjem tega umetnika piše tele besede (str. 255/6): »Pravi arhitekt mora imeti nekaj materinsko skrbnega. Njegova naloga je, da zida stanovanja Bogu in ljudem, majhna in velika. Pri tem pa mora postopati vselej smotrno; misliti mora na vse potrebe in skrbeti, da kaj ne manjka. Plečnik je imel te lastnosti v visoki meri. Bil je skrbno nežen, pri tem pa rado skrbeč, posebno če je šlo za druge. Zase je bil precej brezskrben. To mu je dajalo neko veselost, na drugi strani pa veliko resnost. Z bojaznijo in skrbjo je opazoval, kaj ljudje uganjajo in se je pogosto vpraševal, kam bo vse to pripeljalo. Svojo skrbnost je kazal tudi s tem, da je posvetil največjo skrb svojim delom od skice do dovršitve.«

Verkade je ustregel, naredil kartone in 1913 in 1914 kapelo tudi poslikal. Vmes je potoval k Plečniku v Prago, da se sporazume ž njim, ker je on projektiral altar. V tem daljšem bivanju na Dunaju, v versko in življenjsko zavednem miljeju rodbine naročnika Zacherla, se odpre Verkadejeva duša enemu najlepših delov knjige, poglavjem o Dunaju. Med vojno in po vojni živi večinoma v Beuronu, deluje manj slikarsko kakor samostansko in pisateljsko. Poglobi se v mistiko, z razumevanjem spremlja in podpira povojno mladinsko gibanje in slika samo še enkrat, l. 1924—27, ko poslika drugo kapelo v Döblingu. L. 1916 ga obišče konvertit Hermann Bahr, ki da njegovi prvi knjigi značilni naslov: »Unruhe zu Gott«. L. 1918 in večkrat ga obišče nesrečni Max Scheler, ki v Beuronu doživi trenutke harmonije. S simpatijo piše tudi o obiskih p. Petra Lipperta.

Verkadejeva knjiga je živo življenje in vztrajna borba za harmonijo, zato za sodobnega razdrapanega človeka resnično dragocena.

Fr. Stele

Hugo Obermaier: Urgeschichte der Menschheit. (Geschichte der führenden Völker, Bd 1.). Herder & Co., Freiburg i. Br. 1931.

Kot drugi del prvega zvezka velike publikacije »Geschichte der führenden Völker«, ki je pričela lani izhajati v založbi Herder & Co., je objavil znameniti utemeljitelj paleolitske arheologije, H. Obermaier, 180 strani obsegajoč uvod v prazgodovino človeštva. (Prvi del obsega duhovito razpravo »Sinn der Geschichte«, ki jo je napisal znani zgodovinar mistike, Josef Bernhart, in ki se povrnemo k njej ob drugi priliki.) Ta kratki pregled se v marsičem razlikuje od običajnih nemških del podobno priročnega značaja, tako na pr. zlasti od l. 1931 v Propyläen-Weltgeschichte, zv. I. objavljenega zelo akademsko-šablonskega in po zaslugi dolgoletne tradicije tega tipa tudi že skrajno površnega uvoda Friedricha Behna. Zelo pravilno je, da je Obermaier posvetil dovolj strani vprašanju najstarejše, terciarne arheologije, ob kateri priliki se je dovolj široko razpisal tudi o antropologiji, geologiji, fauni itd. tedanjih obdobj. Kar je bilo pri tem avtorju pričakovati, namreč da bo glavni del prostora zavzela baš paleolitska doba, kjer Obermaier tudi ima nekaj povedati, ni v absoluten kvar